

Do domu vchádzajú muzikanti, ktorým zaplatil paholok Števo za peniaze, čo dostal od gazdinej na meniny. Zuza a Mara s láskou pozerajú na svoje tancujúce deti.

JANO (pozrie na ne): No, la, tieto! A za dvanásť týždňov som nemohol ich zákon prelomiť! (Sadne k stolu a vytiahne fajku.)

Použitá literatúra:

Tajovský, G. J.: Ženský zákon. Bratislava : Mladé letá, 1985.

MACO MLIEČ

Autor zachytáva život a životné podmienky najbiednejšieho človeka, ktorý sa nedokáže sám brániť.

Kritizuje zdieranie pracovitého človeka, ľahostajnosť voči slabším a nejakým spôsobom postihnutým.

Autor: JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ

Útvar: kriticko-realistická poviedka.

Kompozícia: Krátky príbeh bez zvrátov a napätia, komplikovaná stavba:

1. Stretnutie rozprávača (v 1. os. sg.) s Macom Mliečom.
2. Vysvetlenie rozprávača, prečo zachytil stretnutie.
3. Prerozprávanie života Maca Mlieča od dŕb, keď začal pracovať, prerývané opismi postavy a charakteristikou.

Postava

Maco Mlieč, prezývaný už štyridsať rokov Mliečnikom (hlinený hrniec na mlieko), možno preto, lebo bol nahluchlý, alebo preto, lebo bol krátky, bez krku. Od osemnástich rokov pracuje u gazdu. Už veľa rokov pracuje len za stravu, nejaké kúsky odevu, kalíšok pálenky a tabak. Nemá ani vlastnú izbu, spí so statkom.

Vyzerá veľmi zanedbane, je špinavý. Nemá podmienky, aby kultúrnejšie vyzeral, ale ani záujem. Sluhovia s ním už ani nechcú pre jeho výzor jedávať, preto neje v spoločnej miestnosti pre čelaď.

Poctivo robí svoju robotu, často i navyše. Nemá pocit, že ho gazda zdiera, naopak, myslí si, že s ním má veľa výdavkov. Nepozná cenu peňazí, lebo ich nepotrebuje. Neuvedomí si, že gazdu nevedie len dobrota, keď ho prekladá od koní ku kravám a teliatkam, ale stále ho v službe drží.

Gazdu nenapadne, aby sa k nemu správal ako k dospelému človeku. Macovi sa často vysmievali – dievky, ako vyzerá; páni ho posmechovali, že si nevybral nevestu. K slabšiemu človeku sa dedina správa ako k nedospelému.

On sa nikdy neurazí, uskŕňa sa nad posmeškami. Vo všetkom vidí tú lepšiu stránku. Nešomre, že mu skaličilo nohu, povie si: „Druhých ožobráči ešte horšie.“ Je trpezlivý, znáša v tichosti bolesť, nestažuje sa, nechce obťažovať. Keď poprosí o liek, aj tak mu ho nepripraví. Nedať by mu umrieť, keby sa čestne s gazdom neporátať a neodobral sa od gazdovej rodiny. Žil vždy mimo iných, a preto má jednu túžbu – byť pochovaný uprostred cintorína, nie pod plotom. (Pochovávali sa tam tuláci, samovrahovia.) Macova dobrota pohne aj gazdom. Keď mu pobozkal ruku z vďačnosti, ozvalo sa u gazdu svedomie. Nestihol však už nič napraviť – Maco v noci zomrel – sám v maštali.

Dej a ukážky

Rozprávač sa zastavil pri Macovi, ktorý pri ceste pásaval kravy a pýtal sa, odkedy pracuje:

„A, pán môj, ktože to ráta?! Nuž od chlapectva,“ odpovedal hlasom, ako keby bol mal plné ústa fučky, starý Mliečnik, pravým menom Maco Mlieč, ale tak ho už od štyridsať rokov nikto nepovolal, a na priemeno počúval tak, ako keď ho mamka volala kedy Macom pozvala.

„A teraz že koľko máte rokov?“

„Ktože ho tam... Nuž ale budem mať iba daky rok-dva menej ako náš gazda. On sa bol takto v lete oženil a ja potom na jeseň prišiel som k nemu za paholka.“

Gazda mal už aspoň šesťdesiat rokov, lenže sa ten nedal s Macom ani porovnať. Bohatý, doprial si, nič nerobil, peši nevyšiel ani do poľa, nuž mal brucho ako súdok a tvár ako mesiac na splni, a na Macovi iba ohorená čierna chlpatá koža na širokých, veľkých kostiach, čaptavá noha a doklavené prsty na rukách.

„A plácu že akú máte?“

„Peňazí?“

„Hej.“

„A len tak, čo potrebujem: Na dohán, šofbalky a... A načože sú mi teraz? Aj tak by som ich užil nemohol. Ženy, deti, nemám... A gazda sľúbil, že ma opatrí až do smrti, či budem vládť dačo robiť, lebo nie,“ s akousi hrdosťou odpovedal starý Mliečnik, že má také zásluhy.

Poradí mu, aby si zrátal, koľko by mal peňazí, keby ho gazda 40 rokov riadne vyplácal. Maco nemá pocit, že ho richtár zdiera:

„A čože budem rátať... Veď ma zase choval za meru rokov,“ nechcel rátať Maco, lebo peniaze mali pre neho platnosť len po šesťák-dva, za čo si mohol pálenky, dohán a šofbalky kúpiť.

„Odieval,“ pokračoval ďalej, „a pálenka a dohán – to tiež volačo vynesie, čo len dva paklíky do týždňa, a na fruštík, olovant, každý deň za pohár a cez kosbu, žatvu

aj päť ráz – to tiež volačo do roka koštuje aj toho gazdu. Zase treba uznať. Aj takto v meste, keď som čakal na gazdu, už ako je richtárom, veru aj vína, mäsa, cigaru mi podal, mal by som hriech tajiť. A mne bolo jedno: či v meste na vozíku pod cieňou driemal a či doma v koniarni,“ nevedel dosť vynachváliť gazdu.

Maco od detstva pozná len robotu:

Starý Mliečnik ako osemnásťročný prišiel k majetnému sedliakovi za paholka ku koňom.

Otec jeho valašil, nuž aj Maco bol pri otcovi do sedemnásteho roku honelníkom a potom poď do lepšej, väčšej služby za paholka k mladému gazdovi. (Tohoto otec bol tak náhle zomrel, nuž mať chytré oženila devätnásťročného jediného syna a gazdovali.)

Neoženil sa, lebo ho žiadna dievka nechcela, na ženy zanevrel. Žije sám u gazdu v maštali, robí všetky možné roboty:

Tak za vyše dvadsať rokov bol Maco pri koňoch: oral, zdžal, v zime okolo dreva, hmoja a vozil gazdu, gazdinu do mesta.

Roboty bolo vždy dosť. Sluhovia iba jesť chodili do čeladnej, a sotva si stačil ústa utrieť, už gazda, gazdiná vydávali nové rozkazy, robotu aj na tri dni.

Keď mu jedny kone ostareli, kúpil mu gazda druhé, mladé, a tak sa stalo, že raz podvečer hnal po gazdu do mesta. Mladé, nevycvičené kone sa mu splašili, prevrhli vozík do hrádze a Maco si zlomil nohu.

Dal Maca gazda do špitála, lebo „škoda by bolo o takého robotníka prísť, ak by sa mu to doma zle malo vyhojiť.“

Maco sa vystrábil, ale noha zostala jednak krivá, lebo mu ju dolomilo v kolene, v ňom stále potom pichalo, že nemohol sa na ňu smelo opierať, ale vláčil ju vyorátenú za sebou a pristupoval až do smrti viac na priehlavok ako na podošvu.

Nebol už teda súci ku koňom, a potom aj roky prichodili, prišlo mu robiť na voľoch.

O pár rokov však nevládal už ani volom jarmo na šiju vložiť, tak opadol. Premyslel teda gazda tak, že ho dal ku kravám.

„Nech sa zahadzuje na tej jednej za nimi“, smial sa, keď sa o tom s gazdinou radili.

Gazda sa nevzdáva výhodného robotníka, vždy mu našiel náhradnú prácu.

Keď mu kone vzali, dobre, „aj tak mi už žily v rukách drevenejú“. Vzali voly, dobre, „ani naložiť ako sa patrí, ani podvihnúť, ani brázdí, ako má byť, vytiahnuť... Táto noha moja čaptavá. Ale druhých ožobráči ešte horšie. Nuž ďakovať Bohu, že som tak, ako som...“

V jeseni začal Maco polihovať, nestažoval sa nikomu, gazda žartom prehodil, že je to už pred smrťou, ale nezaujímal sa, čo mu je. Paholci sa zlutovali a ťažké práce urobili miesto neho:

Maco ani slova, ani len dohánu od notára nezapýtal. Len si kázal dievkam navariť plúcnika, že mu ktorýsi kraviar-kamarát poradil, ale tie mu ho nenavarili. Priložil si ho teda sám k ohnisku a dievkam našomral, že „pocháble pochabie, len frajerov keby bolo...”

Ale plúcnik hneď nepomohol, kapusta tiež nie, nechal lieky tak a iba čo si častejšie vošiel pýtať na dohán a od gazdinej pýtal si pälenny s korením do skleníčky. Do dohánu poradili mu mrou zo sena namiešať, a tak sa mu vraj ozaj dalo ľahšie dýchať.

O Vianociach už nevládal ani okolo statku. Tak ho vše aj za pol hodiny dusilo, že mu slzy tiekli. A od slabosti musel sa oprieť, sadnúť, a len fajku, fajku. Vše naprosil paholkov a tí zase, keď videli, čo je s ním, aj z vlastnej vôle hodili kravám, napojili, odchránili.

Maco sa bojí, že zomrie a nestihne sa s gazdom porátať:

„Chová ma, šatí ma, na Vsechsoätých nové krpce, baranicu mi kúpil... a ja roboty žiadnej. Akože to ešte odslúžim, ak ma toto nepustí...? Nepovedať nič? To by bolo... Nevedieť ani, ako umierať. Akože si ľahneš do tej zeme?! Veď by som ani nezahnil,” prišla mu na myseľ jeho celoživotná filozofia: poriadne robiť (sebe či cudziemu, to mu bolo vedľajšie) a statočne zomrieť.

Gazda urobí vyúčtovanie – samozrejme, len za jeden rok. Maco nechce, aby mu vyplatil peniaze. Prosí gazdu, aby mu za ne vystrojil riadny pohreb:

Gazda počal Macovi smrť vyhovárať, akoby sa jej ten bol bál, a Macovi bolo, ako keby mal ísť na svadbu.

Hovoril mu, že mu pošle na ráno Švingorku (babu): „Namastí ňa špiritusom a do čeladnej ti musia postlať, zohreješ sa, prejde ti za dva-tri dni a budeš chlap ako buk,” a na potešenie nalial Macovi do pohára vína.

Maco sa odoberie od gazdu, poďakuje mu, že ho choval a šatil, bozká mu ruku:

Konečne aj richtárovi vypadli slzy a v svedomí bohvie, čo si myslel, ale všetko dobré. Bolo už však neskoro.

Maca našli ráno studeného v telenci.

Gazda vystrojil mu krásny pohreb s kňazom a odobierkou, na truhle bolo ešte naposledy spravodlivé meno Macovo, aj kedy sa narodil a zomrel, že richtára celá obec pochovátila, len sluhovia v obci povrávali si, že však ho mal za čo pochovať...

Forma: Poviedka má charakteristické znaky realistickej tvorby.

Autor si menej všima prostredie, preto v poviedke upúta predovšetkým brilantný opis osoby:

Je pravda, že Maco čela skoro nemal, oči ako myš, nos ani gombička a celý preliaknutý, len líca, akoby ho ucápal a vrchnú gambu na tri prsty a odutú, akoby ho všetky predné zuby boleli. Vlasy ako jež a hrdzavé voľáke, uši skoro nič. Ale jednak,

keby sa bol poprosil, bol by sa mohol oženiť. Ale on dievkam vynadal, naštekal a o ženu sa viac neobzrel.

Začas sa ešte držal ako mládenec, holil si celú tvár, vlasy si mastil, začesával a dával podstrihovať. Ale keď mu prešlo tridsať rokov, čím ďalej tým viac sa zanedbával. Neumýval sa, iba v nedeľu, alebo keď ho gazdiná lebo dievky od stola zahnojného oddurili; nečesal sa, len keď mu vlasy už na pleciah viseli, vzal rajnicu, založil na hlavu a podstrihol si ich sám, aby nemusel dva groše platiť, alebo mu ich zastrihli druhí paholci, pravda, z roztopaše vše ho spravili na väčšiu opicu, ako sa sám. Ruky utieral o nohavice lebo o klobúk a krpce ani nevyzúval, iba keď ho dačo omínalo, alebo keď podošvu bolo treba prišif. Do hory, do poľa bolo to všetko dobré, a keď išli do mesta, zahodil na seba čiernu dlhú huňu a táto všetko zakryla.

Maco skutočne už bol zanedbaný úplne. Už aj desať rokov, čo sa neholil, len si tak vše nožničkami spamäti po brade kostrnky pozrážal. Oči zaliate, vlasy ako stará riečica, ruky od blata a hnoja všetky dopadané, len tá vrchná gamba, zarastená, čo mu trčala, a tie zuby spod nej ako koly.

Nepriama charakteristika:

Kone rád opatroval Maco ako svoje vlastné, lepšie ako seba. Koľko ráz, keď vyvolili gazdu za richtára a cvalom vše v zime doleteli do mesta, stiahol Maco zo seba známú čiernu huňu a zakryl spotené kone, a on vopchal premrznuté ruky krížom pod pazuchy, alebo ich rozháňal a prestupoval hore-dolu, kým gazda meškal u slúžneho lebo na stoličnom dome.

Maco ani slova, ani len dohánu od notára nezapýtal. Len si kázal dievkam navariť plúcnika, že mu ktorýsi kraviar-kamarát poradil, ale tie mu ho nenavarili. Priložil si ho teda sám k ohnisku a dievkam našomral, že „pocháble pochabie, len frajerov keby bolo...”

Autor charakterizuje aj pomocou ľudového jazyka s mnohými *dialektizmami*:

švíbalky (zápalky)

akô-jedno, takô druhô

dohán (tabak)

Opis osoby dovádza takmer ku karikatúre expresívnymi slovami a hlavne *hyberbolickými prirovnaniami*:

ostrihať škandry

vlasy ako stará riečica

vlasy ako jež

oči ako myš

nos ani gombička

líca ucápané

uši skoro nič

Použitá literatúra: Tajovský, J. G.: Horký chlieb. Bratislava : Mladé letá, 1990.